

הוה — היו עשויות חוליות, ולא היה מחברם אלא בשעת בדיקת עדים, ולא ראו זאת כל יום, ולפיכך אין חשד בדבר.⁽³⁵⁾

ואיבעית אימא: רבן גמליאל עשה בעצמו את צורות הלבנה שבידו,⁽³⁶⁾ משום שכדי להתלמד עבד, עשה זאת.

וכתיב [דברים יח]: "לא תלמד לעשות כתועבות הגויים ההם". ודרשין:

לא תלמד על מנת לעשות — אבל אתה למד לעשות על מנת להבין ולהורות.

מתניתין:

מעשה שבאו שנים עדים, ואמרו ראינוהו [את חידוש הירח] בשחרית במזרח.

ובערבית ראינוהו במערב.

כה-א

אמר רבי יוחנן בן נורי: עדי שקר הם, כי לא יתכן שבתוך 12 שעות תתרחק הלבנה כל כך.⁽³⁷⁾

כשבאו ליבנה, קיבלן רבן גמליאל. וטעמו יתבאר להלן.

ועוד מעשה, שבאו שנים ואמרו ראינוהו

בנהרדעא, והלא באותו בית כנסת שהיה ב"שף ויתיב" [שם מקום] אשר בנהרדעא, הוה ביה אנדרטא, צורת דמות המלך.

ובכל זאת הווי עיילי, היו נכנסים בו רב, ושמואל, ואבבה דשמואל, ולוי, ומצלו התם, ומתפללים שם.

ולא חיישי לחשדא, לא חששו שיחשדו בהם שמא הם מתפללים לעבודה זרה!

ומכאן ראייה שאין חוששים לחשד זה!

ומתצינן: צורה השייכת לרבים, כגון בבית הכנסת, שאני, היא שונה מצורה השייכת ליחיד, שמתור לקיימה היות ואין חושדים ברבים.

ותמהינן: והא רבן גמליאל — יחיד הוא! ואף על פי כן, הוא השתמש בצורות הלבנה שהיו לו ולא חשש לחשד!

ומתצינן: אף על פי שהצורות היו שלו בלבד, בכל זאת כיון דרבן גמלא נשיא הוא — שכיחי רבים גביה. רבים שכיחים בביתו, והרי זה כצורה של רבים, שאין חושדים בהם.

איבעית אימא, ואם תרצה, תוכל לתרץ, שצורות הלבנה שביד רבן גמליאל דפרקים

35. רש"י במסכת עבודה זרה מג ב.

36. ריטב"א ד"ה ואי בעית אימא דפרקים הוה. עיין שם.

37. כך פירש רש"י.

אך, רש"י מביא בשם רבותיו פירוש אחר: מעשה שבאו שנים ואמרו: ראינוהו שחרית במזרח — את הירח השייך למחזור

הישן, וערבית במערב — את הירח השייך למחזור החדש.

אמר רבי יוחנן בן נורי: עדי שקר הם מפני שבין המחזור הישן למחזור החדש הלבנה מתכסה מן העין 24 שעות [כמבואר לעיל כ ב].

אך רש"י דוחה פירוש זה מלשון הגמרא. עי"ש. והריטב"א מביא שכפירוש רבותיו של רש"י מבואר בירושלמי

בזמנו ביום השלשים, ובליל עיבורו לא נראה, וקיבלן רבן גמליאל.⁽³⁸⁾

אמר רבי דוסא בן הורכניס: עדי שקר הן, שהרי היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר כריסה בין שיניה!?

כלומר, איך יתכן שלאחר המולד וחידוש הלבנה תחזור הלבנה ותיסתר מעינינו?

אמר לו רבי יהושע: רואה אני את דבריך.

ואותו חדש — תשרי היה. ונמצא שנחלקן רבן גמליאל ורבי יהושע מתי חל יום הכיפורים.

שלח לו רבן גמליאל הנשיא לרבי יהושע: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ותטלטלם בידך, ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונוך.

חלך ומצאו רבי עקיבא את רבי יהושע, כשהוא מיצר [מצטער], שהנשיא גזר עליו לחלל את יום הכיפורים.

אמר לו: יש לי ללמוד, שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שכך הוא הדין אפילו אם הוא טעה.

שנאמר [ויקרא כג]: "אלה מועדי ה' מקראי

קדש אשר תקראו אתם". נאמר "אשר תקראו", מכאן שבקריאת בית דין תלויים המועדות.

בין קידשום בזמנן, בין שלא בזמנן — אין לי מועדות אלא אלו.

בא לו רבי יהושע אצל רבי דוסא בן הורכניס שחשבונו היה שוה לחשבון רבי יהושע [וכדלעיל].

אמר לו רבי דוסא: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל אם דן כהוגן, הרי צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו. אלא שאין אנו צריכים לדון אחר בית דין:

שנאמר [שמות כד]: "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל". ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים?

אלא, בא הכתוב ללמד, שכל שלשה ושלשה שעמדו [שנעשו] בית דין על ישראל — הרי הוא כבית דינו של משה!

שאם בא אדם לדון אחר בית דין שבימיו, ולומר: וכי בית דין זה הוא כמשה ואהרן וכאלדד ומידד ששמותיהם נתפרשו!?

אומרים לו: שמא חשוב הוא כשלשה מן

רבן גמליאל". כלומר רבן גמליאל החזיק בקבלתו הראשונה ולא חזר בו. תפארת ישראל. וכן מבואר מדברי הריטב"א להלן בד"ה אתם ואפילו מוטעין.

[ועוד מבואר בלשון הריטב"א שם, שמדובר כאן שבאו עדים אחרים ואמרו שבליל עיבורו לא נראה, ולא באותם עדים. דברי הריטב"א מובאים להלן הערה 43].

38. רבן גמליאל קידש את הלבנה על פיהם ביום השלושים, ורק אחר כך באו ואמרו שבליל עיבורו [דהיינו ליל ל"א] לא נראה. ואין לפרש שרבן גמליאל קיבלם בליל השלושים ואחד, שהרי אם כן נמצא שביום השלשים לא התקדש החדש, וממילא החדש מעובר.

ואף על פי שלבסוף באו העדים ואמרו שהלבנה לא נראתה בליל העיבור — "קיבלן

רק שמש הוא ידע בקביעות את מבואו, שמסלול החמה הוא קבוע ומדויק.

אבל ירח — לא ידע מבואו.

וכך כוונת הכתוב: "עשה ירח למועדים". מועדים משמעותם פעמים, שלפעמים הוא שוקע כאן ולפעמים שם, ואין מקומו קבוע. אבל שמש ידע בקביעות את מבואו [על פי ר"ח].

רבי חייא חזיין לסיהרא, דהוה קאי בצפרא דעשרים ותשעה. רבי חייא ראה את הירח מהמחזור של החודש שעבר, שנראה ברקיע ביום העשרים ותשעה לחודש בבקר.

שקל קלא, גוש עפר, פתק ביה, זרק כלפיו, ואמר:

לאורתא — בעינן לקדושי בך.

אנו רוצים לעשות הערב את יום טוב של ראש השנה ולחסר את חודש אלול כדי שלא יהיה יום הכיפורים סמוך לשבת [משום תקנת הירקות והמתים, כדלעיל כ א]. ובדעתנו לאיים על העדים לומר מחר שראו את חידוש הלבנה [כדלעיל שם].

ואילו את — קיימת הכא?! ועדיין עתה כאן?!

זיל, איכסי! לך והתכסה לפני הלילה!

שאר שבעים הזקנים, שלא התפרשו שמותיהם.

נטל רבי יהושע מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל, ביום שחל יום הכיפורים לחיות, בחשבונו.

עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו.

אמר לו בוא בשלום "רבי" ו"תלמידי".

הרי אתה רבי בחכמה, ותלמידי, שקבלת את דברי.

גמרא:

שנינו במשנה: מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם. כשבאו ליבנה קבלם רבן גמליאל.

תניא: אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כך מקובלני מבית אבי אבא: פעמים שבא הירח בדרך ארוכה ואינו עובר בתוך 12 שעות מן המזרח ועד למערב. ופעמים שבא בקצרה, ועובר מן המזרח למערב בתוך 12 שעות.

אמר רבי יוחנן: מאי טעמייהו ד"בי רבי", בית סבו, הסוברים שהירח בא בקצרה?

דכתיב [תהילים קד]: "עשה [הקב"ה] ירח למועדים, שמש ידע מבואו".

והדבריהם הם שלא כדברי הרמב"ם [קידוש החדש ג טו] שכתב שאם לאחר יום השלשים שעיברו את החדש, באו עדים והעידו שהלבנה נראתה ביום השלשים, אזי בית דין מקדשים את

החדש למפרע ביום השלשים. ועיין ריטב"א להלן כה ב שהביא את דברי הרמב"ם וחלק עליהם. [וזהו כשיטתו כאן].

פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש.

כסבורים היו העם לומר היום ראש חדש, ובקשו בית דין לקדשו.

אמר להם רבן גמליאל: כך מקובלני מבית אבי אבא: אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה [12 שעות שהם חצי יממה], ושני שלישי שעה, ושבעים ושלושה חלקים [מתוך 1080 חלקי שעה שיש בשעה].⁽⁴²⁾

ואותו היום שבו היה מעשה זה, מתה אמו של בן זוא, והספידה רבן גמליאל הספר גדול.

ולא מפני שהיתה ראויה לכך הספידה הספר שכזה. אלא, כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החדש. שהרי ראש חדש אסור בהספד.

ומזה שהספיד רבן גמליאל באותו היום, יבינו הכל שלא קידשו את החדש.

כי אם הירח מן החדש שעבר נראה בלילה, אין מקדשים למחרת את החדש [כדלעיל שם].

[ואזלא ואכסי — הלך הירח והתכסה].⁽³⁹⁾

אמר ליה רבי לרבי חייא: מאחר שהירח ממחזור החדש שעבר נראה היום, זיל לעין טב, וקדשיה לירחא.

לך למקום הנקרא עין טב, וקדש את החדש שם, אבל אל תקדשנו בעירנו, היות ואנשי העיר ראו את הלבנה של החדש החולף היום, ויתלוננו על שאנו מקדשים את החדש מחר.⁽⁴⁰⁾

ושלח לי ביד שליח סימנא, שאדע שקדשת את החדש — "דוד מלך ישראל חי וקים".

ובזה אדע שקדשת את החדש. ונקט סימן זה, מפני שדוד נמשל ללבנה, שנאמר עליו [תהילים פט]: "כסאו כשמש נגדי, כירח יכון עולם".⁽⁴¹⁾

תנו רבנן:

אחרת: "שגזרו 'שמד' במקומו שלא יקדשו את החדש".

ותוספות כתבו שבעין טב היו בית דין הקבועים לקדש את החדש. ולפיכך רבי אמר לרבי חייא ללכת ולקדש את החדש שם.

41. לא משום שפחדו לומר קידוש החדש בפירוש, אלא בא להשמיענו שדוד המלך נמשל לירח. ריטב"א. [והביא הריטב"א שאף הערוך פירש כן באות ד'].⁽⁴¹⁾

42. חכמים חילקו את השעה ל— 1080 חלקים. מפני שמספר זה מתחלק לחצי ושליש ורבע וחומש ושישית ושמינית ותשיעית ועשירית.

39. כך פירש רש"י. אך תוספות הקשו על זה, שלעולם לא יתכן שהירח בסוף החדש יראה בתחילת הלילה. עיין שם. ובריטב"א.

40. כך פירש רש"י. ובגמרא לא מוזכר שבסופו של דבר הלבנה נראתה בליל השלושים, ואדרבה יש גורסים לעיל "ואזלה ואיכסי" — שהלבנה התכסתה. ואם כן הלבנה נראתה ביום הכ"ט בלבד. אך היה די בכך בכדי שאנשי העיר ירגנו על הדבר.

עוד פירש רש"י בשם מורו שרבי אמר לרבי חייא שילך לעין טב ולא יקדש את הלבנה במקומו, מפני שגזרו גזירה במקומו שלא יקדשו את החדש. והריטב"א מביא פירוש זה בלשון

שנינו במשנה: שלח לו רבן גמליאל [לרבי יהושע]: גוזרני עליך שתבוא אלי במקלך ובמעוטיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך.

הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. וכו'.

איבעיא להו נשאלה שאלה לבני הישיבה:

מי הוא זה שהיה מיצר? האם רבי עקיבא הוא זה שהיה מיצר על מה שנגזר על רבי יהושע.

או רבי יהושע מיצר על הגזירה שנגזרה עליו עצמו?

תא שמע ראייה לפשוט את הספק:

דתניא: הלך רבי עקיבא ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר.

אמר לו רבי עקיבא לרבי יהושע רבו: רבי! מפני מה אתה מיצר?

אמר לו רבי יהושע: עקיבא! ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש [דיבר על עצמו בלשון נסתח כמרחיק קללה מעצמו], היה עדיף לי לחלות שנים עשר חדשים, ואל יגזור עליו [עליו] גזירה זו!

אמר לו רבי עקיבא: רבי, האם תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני?

אמר לו רבי יהושע: אמור!

אמר לו: הרי הוא הכתוב **אומר** בענין המועדות שלש פעמים "אשר תקראו אותם". ונכתב "אותם" חסר, בלא ו'.

"אתם", "אתם", "אתם" — ג' פעמים. כדי לומר:

א. "אתם", אפילו אם אתם שוגגין, וסוברים בטעות שראוי לעבר את החדש.

ב. "אתם", אפילו אם אתם מזידין.

ג. "אתם", אפילו אם אתם מוטעין, על ידי עדי שקר.⁽⁴³⁾

ובלשון הזה **אמר לו רבי יהושע** לרבי עקיבא: עקיבא! נחמתני, נחמתני.

שנינו במשנה: **בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס.** אמר לו: אם באים אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל. שנאמר: "ויעל משה ושבעים מזקני ישראל". ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? וכו'.

תנו רבנן:

למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו?

כדי שלא יאמר אדם על דיני דורו: וכי פלוני הדיין הוא כמשה ואהרן? וכי פלוני הדיין הוא כנדרב ואביהוא? וכי פלוני הדיין הוא כאלדד ומידד?

ולכן לא הוזכרו שמות שאר הזקנים, כדי

[כלומר, כל החלוקות עד עשר חוץ משביעית]. ולפיכך הוא מספר שנוח לחשב בו את חשבונות השנה. [רמב"ם קדוש החדש ו ב וראה מפרש שם].

43. ובקידוש החדש של רבן גמליאל היה הדבר על ידי טעות. שהרי רבן גמליאל קידש את החדש ביום השלשים, ועדיין לא נודע שהיו העדים עדי שקר, ורק אחר כך אמרו אחרים שבלי ל"א הלבנה לא נראתה. ולפיכך קידושו

והכתוב אומר [תהילים צט]: "משה ואהרן כה-ב
בכהניו, ושמואל בקוראי שמו קוראים אל
ה', והוא יענם". שקל הכתוב את שמואל
כמשה ואהרן.

מכאן ששקל הכתוב שלשה "קלי עולם",
גדעון, יפתח ושמשון, כמו שלשה "חמורי
עולם" [צדיקי עולם] — משה, אהרן
ושמואל.⁽⁴⁴⁾

לומר לך:

ירובעל [גדעון] בדורו — כמשה בדורו.

בדן [שמשון] בדורו — כאהרן בדורו.

יפתח בדורו — כשמואל בדורו.

ללמדך, שאפילו מי שהוא קל שבקלין,
ונתמנה פרנס על הצבור — הרי הוא מעתה
כאביר שבאבירים.

והכתוב אומר [דברים יז]: "ובאת אל
הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים
ההם, ודרשת והגידו לך את דבר המשפט"

ויש לשאול: מדוע הוזכר בפסוק: "השופט
אשר יהיה בימים ההם"?

וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין
שלא היה בימיו?

הא, בא הכתוב ללמדך, שאין לך לילך
[לחפש] אלא אצל שופט שבימיו.⁽⁴⁵⁾

שיענו לו: שמה חשובים הם כשלשה מן
הדיינים שלא הוזכרו שמותיהם.

וראיה לדבר, שהרי הכתוב אומר:

"ויאמר שמואל אל העם: ה', אשר עשה לכם
ניסים, את משה ואת אהרן [על ידי משה
ואהרן]".

ואומר הכתוב בהמשכו של אותו ענין:

"וישלח ה' את ירובעל, ואת בדן, את יפתח,
ואת שמואל [שמואל אמר זאת על עצמו]".

הרי שהמקרא מונה ששה זקנים, את ירובעל,
בדן, יפתח, יחד עם משה אהרן ושמואל.

ומי הם ירובעל ובדן ויפתח שהוזכרו במקרא
הזה?

ירובעל — זה השופט גדעון.

ולמה נקרא שמו ירובעל? מפני שעשה
מריבה עם הבעל. שניתן את מזבח הבעל,
כמבואר בשופטים [ו, כח לב],

בדן — זה שמשון.

ולמה נקרא שמו בדן? דאתי [שבא] מדן.

יפתח — כמשמעו.

ושלשת אלו, הוזכרו עם משה, אהרן
ושמואל.

מוכח ששמואל נחשב מחמורי עולם שהרי
הכתוב השווהו למשה ואהרן. על פי הריטב"א.

44. הברייתא לא מסתפקת בראיה הקודמת [מכך
ששקל הכתוב שלשה קלי עולם עם שלשה
חמורי עולם] מפני שאפשר לטעון שהפסוק

של רבן גמליאל קיים. שהרי נאמר "אתם"
ואפילו מוטעין. [ועל זה אמר לור בי יהושע
להלן: "עקיבא נחמתני" ריטב"א.

44. בפסוק הראשון שקל הכתוב את שלשת קלי
עולם עם שלשת חמורי עולם. ומהפסוק השני